

İBN ÂSİM, Ebû Bekir

(أبو بكر ابن عاصم)

Ebû Bekr Muhammed
b. Muhammed b. Muhammed
el-Endelüsî el-Gırnâtî el-Kaysî
(ö. 829/1426)

Mâlikî fakihî, şair ve edip.

12. Cemâziyelevvel 760'ta (11 Nisan 1359) Gırnata'da (Granada) doğdu. Dedesinin dedesi olan Âsım'a nisbetle İbn Âsım diye tanınmıştır. Aralarında, Ebû'l-Kâsım İbn Cüzey'in oğulları olan dayıları Kâdî Ebû Bekir İbn Cüzey ve Ebû Muhammed İbn Cüzey ile İbnü'l-Hâc en-Nümeyrî, Ebû Saîd İbn Lüb el-Gırnâtî, Ebû İshak eş-Şâtîbî, Ebû Muhammed Abdullah b. Şerîf et-Tilimsânî, Ebû Abdullah İbn Aillâk, Ebû'l-Hasan Ali b. Mansûr el-Eşheb ve Ebû Abdullah el-Belensî'nin de bulunduğu âlimlerden ders aldı. Fıkıh yanında kıraat, edebiyat, nahiv, mantık, usûl-i fıkıh, matematik ve ferâiz alanındaki bilgisi, ayrıca şairliğiyle tanındı. Oğlu Ebû Yahyâ İbn Âsım da Mâlikî fakihlerinin önde gelenlerindedir.

Öğrenimi sırasında ciltçilik ve kitapçılıkla da meşgul olan İbn Âsım ayrıca iyi bir hattat ve müzehipti. 794'te (1392) bir yıl süreyle divan kâtipliği yaptı. 811 (1408) yılında Gırnata'da Nasrî Hükümdarı III. Yûsuf'un vezirliğine getirildi; 814'te (1411) bilinmeyen bir sebepten dolayı hapse atıldı. Daha sonra Vâdîfâş'ta (Guadix) kadılık (820/1417), 824 (1421) yılından vefatına kadar da Kurtuba'da (Cordoba) başkadılık görevinde bulundu. Bazı kaynaklarda II. Yûsuf (1391-1392) ve oğlu VII. Muhammed (1392-1408) zamanında bir süre vezirlik yaptığı kaydedilir. İbn Âsım 11 Şevval 829'da (16 Ağustos 1426) Gırnata'da vefat etti.

Eserleri. 1. *Tuḥfetü'l-ḥukkâm fi nûketi'l-ʿuḳûd ve'l-aḥkâm* (el-Âşımıyye, *Tuḥfetü İbn ʿÂşım*). En meşhur eseri olup İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî'nin *er-Risâle*'si ve Haflî b. İshak'ın *el-Muḥtaşar*'ı ile birlikte Mâlikî mezhebinin el kitapları arasında yer alır. Manzum olarak recez vezniyle telif edilen ve on yedi bab, 109 fasıldan meydana gelen 1698 beyitlik eserde yargılama, aile, borçlar, şahıs, ceza ve miras hukukuna dair hükümlere yer verilmiştir. İbn Âsım, eserini telif ederken Mâlikî fakihlerinden Ebû'l-Velîd Hişâm b. Abdullah el-Ezdî'nin *el-Müfîd li'l-ḥukkâm fîmâ yu'raḍu lehüm min nevâzili'l-aḥkâm*, İbn Ebû Zemenîn'in *el-Muḳarrib ve el-Munteḥab fi'l-aḥkâm* ve İbnü'l-Kâsım el-Cezîrî'nin *el-Maḳşadü'l-maḥ-*

mûd fi telḥîşî'l-ʿuḳûd adlı eserlerinden faydalanmıştır. Birçok defa basılan kitabın (Fas 1289, 1300, 1317; Cezayir 1882, 1323, 1327; Kahire 1309, 1322, 1327, 1368) O. Houdas ve F. Martel ile (*Traité de droit musulman, la Toḥfat d'Ebn Acem*, Alger [Cezayir] - Paris 1883-1893) L. Bercher (Alger 1958) tarafından Arapça metin neşriyle birlikte yapılan iki ayrı Fransızca tercümesi mevcuttur. Eserin ilk 600 beyti, Zekkâk'ın Mâlikî fıkıhına dair *Lâmiyye*'si ile beraber Bello Muhammed Daura tarafından İngilizce'ye de çevrilmiştir (Zaria 1989).

Tuḥfetü'l-ḥukkâm üzerine pek çok şerh ve ḥâşiye yazılmıştır. Ebû Yahyâ İbn Âsım babasının eserine yazdığı *Şerḥu Tuḥfetü'l-aḥkâm*'da (yazmaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 341; *Suppl.*, II, 375; M. Âbid el-Fâsî, I, 451-454) fikhî meseleleri ele alırken Gırnata ulemâsı tarafından verilen fetvaları da zikretmiştir. Ali b. Abdüsselâm et-Tesûlî'nin *el-Behce fi şerḥi't-Tuḥie* (el-*Behiyye*) (Bulak 1256; Fas 1294, 1304, 1305; Kahire 1305, 1318; Beyrut 1397/1977, 1412/1991) adlı şerhi, yargılama hukuku alanında hâkimlerin başvuru kaynaklarından biri olmuştur. *Tuḥfetü'l-ḥukkâm*'ın önemli şerhleri arasında Meyyâre lakabıyla tanınan Muhammed b. Ahmed el-Fâsî'nin *el-İtkân ve'l-iḥkâm fi şerḥi Tuḥfetü'l-aḥkâm* (I-II, Fas 1294, 1299; Kahire 1301, 1305, 1306, 1315), İbn Süde et-Tâvüdü'nin *Ḥal-yü'l-ma'âşım* (Fas 1293, 1308-1310; Kahire 1304; Beyrut 1412/1991, Tesûlî'nin *el-Behce*'sinin kenarında), Osman b. Mekî et-Tevzerî'nin *Tavzîḥu'l-aḥkâm* (Tunus 1339) ve Muhammed b. Yûsuf el-Kâfî'nin *İḥkâmü'l-aḥkâm ʿalâ Tuḥfetü'l-aḥkâm* (Tunus 1370/1950; Beyrut 1415/1994) adlı eserlerini de anmak gerekir (diğer şerhleri için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 341; Abdülazîz Binabdullah, s. 85-86).

2. *Ḥadâ'îḳu'l-ezâhir fi müstaḥseni'l-ecvibe ve'l-muḫḫikât ve'l-ḥikem ve'l-emşâl ve'l-ḥikâyât ve'n-nevâdir*. Halk arasında yaygın olan hikâyeler, atasözleri, şiirler, nükteler ve hikmetli sözleri ihtiva eden eser "hadîka" adı verilen altı bölümden meydana gelmektedir (Fas, ts.; nşr. Afîf Abdurrahman, Beyrut 1407/1987; nşr. Ebû Hemmâm Abdülâtîf Abdülhâlim, Beyrut 1413/1992). Eserin kaynakları arasında İbn Abdürabbih'in *el-ʿİḳdü'l-ferîd*'i, Câhiz'in *el-Beyân ve't-tebyîn*, *el-Buḫalâʿ* ve *el-Ḥayevân*'ı ile Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Aḥbârü'l-ḥamḳâ ve'l-muḡaffelin*'i yer almaktadır. *Ḥadâ'îḳ*'in beşinci bölümü M. Marugán Güémez tarafından İspanyolca'ya çevrilerek

incelenmiştir (El refranero andalusí de Ibn Âşım al-Garnâti: estudio lingüístico, transcripción, traducción y glosario, Madrid 1994). 3. *Murtaḳa'l-vüṣûl ilâ (ma'rifeti) ʿilmi'l-uṣûl*. Fıkıh usulüne dair recez vezniyle yazılmış bir eserdir (Fas 1327).

İbn Âsım'ın kaynaklarda adı geçen ve hepsi manzum olan diğer eserleri şunlardır: *el-Emelü'l-merḳûb fi kırâʿâti Yaḳ-ḳûb, İzâḥu'l-meʿânî fi'l-kırâʿâti's-semânî* (fi kırâʿâti'd-Dâni) *Neylü'l-münâ fi ḥ-tişâri'l-Muvafaḳât*, *Mehye (Menbe)ʿu'l-vüṣûl fi ʿilmi'l-uṣûl*, *el-Mûcez fi'n-nahv*, *Kenzü'l-müfâviz fi ʿilmi'l-ferâʿiz*, *İzâḥu'l-ḡavâmiz fi ʿilmi'l-ferâʿiz*.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Bekir İbn Âsım, *Ḥadâ'îḳu'l-ezâhir* (nşr. Ebû Hemmâm Abdülâtîf Abdülhâlim), Beyrut 1413/1992, neşredenin girişi, s. 36-38; Ebû Yahyâ İbn Âsım, *Cennetü'r-rızâʿ fi't-teslîm limâ ḳad-dera'llâhu ve ḳazâʿ* (nşr. Salâh Cerrâr, Amman 1410/1989, neşredenin girişi, I, 40-43; Bedred-din el-Karâfî, *Teuṣîḥu'd-dibâc* (nşr. Ahmed eş-Şüteyvi), Beyrut 1403/1983, s. 126-127; Ahmed Bâbâ et-Tinbûktî, *Neylü'l-İbtihâc*, Trablus 1408/1989, II, 491-493; Makkarî, *Nefḥu't-ṯib*, V, 19-22; *Keşfü'z-zunûn*, I, 365; Serkîs, *Mu'cem*, I, 156; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, II, 247; Brockelmann, *GAL*, II, 341; *Suppl.*, II, 375; *İzâḥu'l-meknûn*, I, 127, 155, 157; II, 610; A. G. Palencia, *Târîḥu'l-fikri'l-Endelüsî* (trc. Hüseyin Münis), Kahire 1955, s. 429-430; Sarton, *Introduction*, III/2, s. 1453; A. G. Ellis, *Catalogue of Arabic Books in the British Museum*, London 1967, II, 213; Hacvî, *el-Fikrû's-sâmî*, II, 253; Niscolas P. Aghnides, *An Introduction to Mohammadan Law and a Bibliography*, Lahore 1981, s. 193; Abdülazîz Binabdullah, *Ma'lemetü'l-fikhi'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 77, 84-86; Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-baḥ-şi'l-ilmî*, Cidde 1403/1983, s. 411-413; Ömer Ferruh, *Târîḥu'l-edeb*, VI, 625-633; M. Âbid el-Fâsî, *Fihrisü maḥtûḫâti Hizâneti'l-Ḳaraviyyîn*, Dârülbeyzâ 1403/1983, I, 451-454; M. Abdullah İnân, *Nihâyetü'l-Endelüs*, Kahire 1408/1987, s. 488-489; Muhammed Binşerife, "Nevâzilü Gırnâtiyye li'bn ʿÂşımı'l-İbn", *et-Türâşü'l-ḥadâriyyü'l-müşterek beyne İsbânyâ ve'l-Maḡrib*, Rabat 1412/1992, s. 215-236; Moh. Ben Cheneb, "İbn Âsım", *İA*, V/2, s. 702-703; J. Schacht, "İbn ʿÂşım", *EL* (İng.), III, 720-721; Muhammed Âsâf Fikret, "İbn ʿÂşım", *DMBİ*, IV, 172; Ahmet Özel, "Fıkıh", *DİA*, XIII, 17.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

İBN ÂSİM, Ebû Yahyâ

(أبو يحيى ابن عاصم)

Ebû Yahyâ Muhammed b. Muhammed
b. Muhammed el-Endelüsî el-Gırnâtî
(ö. 857/1453'ten sonra)

Mâlikî fakihî, şair ve edip.

Büyük dedelerinden Âsım'a nisbetle İbn Âsım diye tanınmıştır. Babası Ebû Bekir İbn Âsım'ın hapse atıldığı sırada (814/1411) genç yaşta olmasından hareketle